

Polismyndighetens i Gävleborgs län beslut om ett gripande och åklagares vid Åklagarmyndigheten i Västerås beslut om en husrannsakan

Anmälan

I en anmälan till JO riktade S-Å.P. kritik mot Polismyndigheten i Gävleborgs län och uppgav bl.a. följande. En asylsökande, V.S., delade lägenhet med en annan asylsökande, R.G. Den 24 april 2003 grep polisen R.G. misstänkt för bl.a. stöld i en butik. Påföljande dag gjordes en husrannsakan i den gemensamma lägenheten, varvid V.S. tvingades följa med till polisstationen. – S-Å.P. ifrågasatte bl.a. om det fanns lagligt stöd för husrannsakan och om det fanns tillräcklig grund för att över huvud taget misstänka V.S. för något brott.

Utredning

Bollnäs tingsrätts dom den 15 maj 2003 i mål B 407-03, handlingar i Åklagarmyndighetens i Västerås, åklagarkammaren i Gävle, ärende C-9-1453-03 och en händelserapport den 25 april 2003 från polisens ledningscentral infordrades och granskades. Av handlingarna framgick bl.a. följande.

En polisanmälan om rån upprättades den 24 april 2003 (K8907-03). Enligt anmälan kom två män in i en butik. Anmälaren, R.K., noterade att den ene mannen gick in i en provhytt och hade med sig tre galgar med plagg. Mannen kom sedan ut från hytten utan dessa klädesplagg. Den andre mannen hade i detta skede redan lämnat butiken. R.K. kunde konstatera att i hytten fanns endast ett plagg kvar medan två galgar var tomma. R.K. följde efter mannen som varit i provhytten och försökte få denne att följa med tillbaka till butiken. Mannen började springa och R.K. sprang efter. Mannen slängde ifrån sig en tillgripen tröja. Polis anlände till platsen och grep mannen. R.K. var övertygad om att mannen hade kastat ifrån sig ett plagg till eller att mannen hade plagget på sig.

I ett förhör senare samma dag uppgav R.K. bl.a. att personalen i butiken tidigare hade riktat misstankar mot de båda männen och därför höll dem under speciell uppsikt. Någon ytterligare stöld i butiken kunde emellertid inte styrkas utan det var

mer en känsla som de haft när de konstaterat att varor saknats efter männens tidigare besök.

Mannen som greps var R.G. I förhör samma dag förnekade R.G. brott och uppgav bl.a. att han bodde i en lägenhet med fyra andra asylsökande som han inte kände igen eller visste namnen på.

Den 25 april 2003 kl. 08.30 beslutade kammaråklagaren T.S. om husrannsakan i R.G:s bostad för eftersökande av stöldgods (s.k. reell husrannsakan).

Enligt åklagarkammarens tvångsmedelsblankett greps V.S. den 25 april kl. 10.20 och gripandet anmäldes till åklagaren kl. 11.00. Efter förhör anhölls V.S. kl. 14.25 men anhållningsbeslutet hävdades redan kl. 17.00. I händelserapporten från polisens ledningscentral finns emellertid en notering enligt följande. ”Kå S. Hämtning till förhör”.

Den 25 maj 2003 lades förundersökningen mot V.S. ned eftersom brott inte kunde styrkas.

Anmälan remitterades till polismyndigheten för upplysningar och yttrande över på vilken rättslig grund V.S. medtogs till polishuset i Söderhamn den 25 april 2003.

Polismyndigheten kom in med ett yttrande till vilket fogades upplysningar från utredningschefen T.T. samt diverse handlingar i ärendet m.m.

T.T. anförde bl.a. följande. På kvällen den 24 april 2003 hölls ett förhör med anmälaren R.K. I detta förhör lämnade R.K. ett signalement på den person som var tillsammans med R.G. i butiken. Den 25 april 2003 beslutade åklagaren om husrannsakan i R.G:s bostad för att eftersöka stöldgods. När polismännen var i lägenheten kom en okänd invandrare in där. De polismän som verkställde husrannsakan kände inte till att det bodde någon annan än R.G. i lägenheten. Signalementet på mannen som kom stämde väl överens med R.G:s kamrat från butiken. Mannen, V.S., fick därför lämna ID och greps sedan misstänkt för stöld. När de kom till polisstationen anmäldes gripandet till åklagaren och förhör med telefontolk påbörjades. Efter förhöret anhölls V.S. men han frigavs senare samma dag.

Polismyndigheten

Som framgår av redovisningen från Närpolisområde Söderhamn greps V.S. den 25 april kl. 10.20 av polismän som utförde husrannsakan för eftersökande av stöldgods. Denna tvångsåtgärd kan naturligtvis ifrågasättas då det av RB 24 kap. 7 § 1 st. framgår att gripande får ske utan anhållningsbeslut om det finns skäl för att anhålla någon och det är ett brådskande fall. Det kan ifrågasättas om polismännen genom telefonkontakt med jourhavande åklagare skulle ha införskaffat ett beslut om anhållande före medtagandet till polisstationen.

Polismyndighetens bedömning är att polismännens handlande inte utan vidare kan kritiseras. Det torde ha varit bekant för polismännen att den likaledes skäligen misstänkte medgärningsmannen var anhållen, varför anhållningsskäl förelåg även mot V.S. Huruvida det var fråga om ett brådskande fall kan inte med någon säkerhet fastställas i efterhand. Det är ytterst en fråga om hur polismännen uppfattade situationen och vilka möjligheter som stod till buds att införskaffa besked från åklagare. Vad som kan konstateras är att polismännen vid införandet på polisstationen anmälde gripandet till åklagare och att V.S. efter förhör anhölls av åklagare.

Anmälan remitterades även till Åklagarmyndigheten i Västerås för upplysningar och yttrande över den rättsliga grunden för husrannsakan den 25 april 2003.

Åklagarmyndigheten kom in med ett yttrande till vilket fogades ett yttrande från kammaråklagaren T.S.

T.S. uppgav bl.a. följande

Undertecknad har handlagt rubricerade ärende som förundersökningsledare under tiden den 24 april 2003 till påföljande arbetsdags slut. Ärendet har därefter handlagts av annan åklagare.

Den aktuella utredningen avsåg en händelse som utspelats den 24 april 2003 i och i anslutning till en sportbutik i Söderhamn. Två män hade tillsammans besökt butiken och i samband därmed hade klädesplagg tillgripits. Den ene mannen, sedermera identifierad av en butiksanställd som V.S., lämnade butiken före den andre mannen, R.G. Då den senare lämnade butiken följde en anställd, som upptäckt att det saknades plagg i butiken, efter honom. R.G. försökte springa ifrån den anställde och slängde ifrån sig en tröja. R.G. uppträdde hotfullt och kastade också en sten mot den anställde. Polis anlände till platsen och grep R.G. angivna dag kl. 15.20. Tolkbehov förelåg och tolk anlätades. Efter att R.G. hörts enligt 24:8 RB beslutade undertecknad att anhålla denne kl. 18.12 nämnda dag såsom på sannolika skäl misstänkt för rån (motvärnsfallet) alternativt stöld och försök till misshandel eftersom kollusionsfara bedömdes föreligga. Det uppkom misstanke att R.G. och den person som varit i dennes sällskap vid besöket i sportbutiken hade företagit tillgreppsbrottet gemensamt och i samråd/samförstånd eftersom de vid tillfället hade besökt butiken tillsammans – vilket R.G. inte ville vidgå – och då allt stöldgods, en tröja eller ett par byxor enligt den butiksanställdes uppgifter, inte hade kunnat återfinnas trots att R.G. greps i direkt anslutning till brottet samt då de tillsammans tidigare hade ådragit sig uppmärksamhet inne i butiken. Undertecknad gjorde den bedömningen att det fanns risk för att R.G. kunde försvåra sakens utredning genom att ta kontakt både med den butiksanställda och med medgärningsmannen i syfte att påverka dem i deras uppgiftslämnande såväl under den fortsatta förundersökningen som vid en kommande rättegång. R.G. häktades och åtalades sedermera för rån. Tingsrätten fällde denne till ansvar för gärningen, men rubricerade denna som stöld och försök till misshandel, och för andra brott. Påföljden bestämdes till fängelse och det förordnades att R.G. skulle utvisas ur riket. Hovrätten fastställde att denne skulle ådömas sådan påföljd och utvisas ur riket.

Den 25 april 2003 kl. 08.30 beslutade undertecknad om reell husrannsakan i R.G:s bostad i syfte att stöldgods från det aktuella tillgreppet skulle eftersökas. Då det beslutet fattades var R.G:s medgärningsmans identitet okänd och följaktligen även dennes adress. Husrannsakan företogs således för eftersökande av föremål – klädesplagg – som avhänts målsäganden. Det framstod som möjligt att stöldgodset kunde ha förts till den aktuella adressen. Stöldgodset hade åtkommit genom ett allvarligt brott, rån, för vilket fängelse stadgas. För den händelse det tillgripna hade anträffats hade närmare undersökningar av plagget i sig eventuellt ha kunnat medföra uträddande av ytterligare omständigheter av betydelse för utredningen. Med beaktande av brottets allvarlighet och omständigheterna i övrigt bedömde undertecknad att beslut om husrannsakan inte åsidosatte den s k proportionalitetsprincipen.

I samband med att polis verkställde beslutet om husrannsakan anlände V.S. till den adress där åtgärden företogs. Polisen grep V.S. på plats den 25 april kl. 10.20. Då gripandet anmäldes till undertecknad angavs anledningen till gripandet vara bl. a. att polisen bedömde att dennes signalement stämde överens med den av de två som misstänktes för tillgreppsbrottet i sportbutiken och vars identitet alltjämt var okänd. Tolkbehov förelåg och tolk anlätades. V.S. förhördes enligt RB 24:8 nämnda dag kl. 11.30 varvid denne underrättades om att han var skäligen misstänkt för stöld alternativt medhjälp till sådant brott. V.S. ville vid förhöret inte vidkännas något samröre med R.G. under dagen för brottet trots att de bodde i samma rum. V.S. ville inte heller vidkännas att han varit in i den aktuella sportbutiken trots att V.S. strax innan

förhöret identifierats av den butiksanställda som den som varit i R.G:s sällskap i butiken. V.S. anhölls av undertecknad den 25 april 2003 kl. 14.25 såsom på sannolika skäl misstänkt för stöldbrott begånget gemensamt och i samråd/samförstånd med annan (R.G.) eftersom kollusionsfara bedömdes föreligga såväl med avseende på den butiksanställda som beträffande medgärningsmannen.

Undertecknad begärde samma dag att offentlig försvarare skulle förordnas för både R.G. och V.S. Efter att ytterligare förhör hållits med V.S. angivna dag försattes han på fri fot av annan åklagare kl. 17.00. Förundersökningen mot V.S. lades ned den 5 maj 2003 av ytterligare annan åklagare med motiveringen att brott inte kunde styrkas.

Undertecknad har inte varit närvarande vid några förhör med R.G. och V.S.

Undertecknad har agerat efter de uppgifter som förelåg vid tiden för besluten och noterar att uppgiftslämnarna i ärendet sedermera lämnat andra uppgifter i vissa avseenden enligt vad som framgår av förhørsprotokollet, förhørsanteckningar respektive domar.

K.S. anförde bl.a. följande.

Den som gjort anmälan till Er synes ifrågasätta om det förelegat något behörigt beslut om husrannsakan beträffande den som i anmälan anges som V.S. Det beslut som fattats om husrannsakan avser inte V.S. utan den person som V.S. delade lägenhet med och som anhållits såsom på sannolika skäl misstänkt för ett tillgreppsbrott. När beslutet om husrannsakan fattades var V.S. inte misstänkt för något brott och det var okänt var denne hade sin bostad.

Angående den rättsliga grunden för beslutet om husrannsakan kan konstateras att förutsättningar för husrannsakan förelegat enligt 28 kap. 1 § rättegångsbalken. Oberoende av hur brottsmisstanken varit att rubricera har beslutet riktat sig mot en person som varit skäligen misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa. Husrannsakan skulle vidare genomföras i den misstänktes bostad i syfte att finna stöldgods. Att genomföra en husrannsakan på grund av den brottsmisstanke som förelegat, i avsikt att finna stöldgods som kan återställas till målsäganden eller annan information som kan äga betydelse för brottet, kan enligt min mening inte heller anses vara oproportionerligt.

S-Å.P. kommenterade remissvaren.

Bedömning

Polisens handlande att ta med V.S. till polisstationen

Såvitt framgick av de inledningsvis granskade handlingarna var det i viss mån oklart på vilken rättslig grund V.S. medtogs till polisstationen. Enligt tvångsmedelsblanketten var han gripen misstänkt för stöld medan han enligt händelse-rapporten syntes vara medtagen till förhör. Utredningen har emellertid klarlagt att V.S. greps av polismännen i samband med husrannsakan. Jag vill med anledning av de olika uppgifterna i denna sak erinra om vikten av en korrekt och enhetlig dokumentation av vidtagna åtgärder. Frågan är sedan om det fanns förutsättningar för att gripa V.S. misstänkt för stöld.

Regler om häktning och andra straffprocessuella frihetsberövanden finns i 24 kap. rättegångsbalken (RB). Den grundläggande förutsättningen för att häktning skall kunna ske är att den misstänkte på sannolika skäl är misstänkt för ett brott för vilket är föreskrivet fängelse ett år eller däröver och att någon eller några av de tre särskilda häktningsförutsättningarna föreligger enligt 1 § första stycket. Om det finns skäl att häkta någon, får han anhållas i avvaktan på rättens prövning av häktningsfrågan. Beslut om anhållande meddelas av åklagaren (6 §). Om det finns

skäl att anhålla någon, får en polisman i brådskande fall gripa honom även utan anhållningsbeslut (7 § första stycket). Ett gripande med stöd av denna bestämmelse är således en provisorisk åtgärd i förhållande till anhållande eller häktning som får tillgripas endast om saken är så brådskande att ett anhållningsbeslut inte kan avvaktas. Gripandets provisoriska karaktär markeras ytterligare genom reglerna i 8 § andra stycket, som innebär att den gripne så snart som möjligt skall förhöras av en polisman eller åklagare och att frihetsberövandet skyndsamt skall anmälas till åklagaren om denne inte redan underrättats om åtgärden. Efter förhöret skall åklagaren omedelbart besluta om den misstänkte skall anhållas eller frigges.

I normalfallet är således den första förutsättningen för att en person skall kunna gripas att denne är på sannolika skäl misstänkt för ett brott för vilket är föreskrivet fängelse ett år eller däröver. Enligt min mening är de uppgifter som kommit fram i ärendet sådana att det i och för sig kan ifrågasättas om V.S. verkligen var att anse som på sannolika skäl misstänkt för stöld. Denna fråga är emellertid av den arten att den ger utrymme för olika, var för sig godtagbara bedömningar. Mot den bakgrunden finner jag inte tillräckliga skäl att göra något ytterligare uttalande i saken.

Av upplysningarna från polismyndigheten framgår inte anledningen till att polismännen på plats bedömde att saken var brådskande. Enligt min mening är det inte meningsfullt att utreda saken vidare. Det inträffade föranleder därför inte heller något uttalande från min sida. Jag har således inte grund för att uttala någon kritik mot polismyndigheten för gripandet av V.S.

Åklagarens beslut om husrannsakan

Bestämmelser om husrannsakan finns i 28 kap. rättegångsbalken. Enligt 1 § får husrannsakan företas hos någon som är skäligen misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa för eftersökande av föremål som är underkastat beslag eller för utrönande av omständighet som kan ha betydelse för utredning om brottet.

Kammaråklagare T.S. beslutade den 25 april 2003 om reell husrannsakan i R.G:s bostad för eftersökande av stöldgods. T.S. har uppgett att det var stöldgods från det aktuella tillgreppet som skulle eftersökas och att det framstod som möjligt att stöldgodset kunde ha förts till den aktuella adressen. Han har inte närmare utvecklat sitt resonemang i denna del.

Som framgår av det föregående uppgav anmälaren R.K. att R.G. hade kastat ifrån sig en tillgripen tröja och att han var övertygad om att R.G. hade kastat ifrån sig ytterligare ett plagg eller att R.G. hade plagget på sig. R.G. greps i anslutning till tillgreppet och kunde således inte själv ha fört stöldgodset till sin bostad. Det framstår inte heller som troligt att någon annan skulle ha plockat upp något stöldgods som R.G. kastat ifrån sig och fört detta till dennes bostad. Visserligen skulle den misstänkte medgärningsmannen ha kunnat medföra stöldgods ur butiken men vid tidpunkten för beslutet om husrannsakan var det okänt att denne delade lägenhet med R.G. Det förefaller snarare som att husrannsakan har vidtagits i syfte att hitta stöldgods från eventuell tidigare brottslighet.

En husrannsakan får inte företas som en allmän kontrollåtgärd genom vilken undersöks om den som misstänks för visst brott har gjort sig skyldig till en mer omfattande brottslighet än som kan antas på de föreliggande omständigheterna (Fitger, Rättegångsbalken del 2, s. 28:5). JO har i ett tidigare beslut (se JO 1990/91 s. 63) uttalat bl.a. följande.

En av de principer som anses böra styra användningen av tvångsmedel är den s.k. ändamålsprincipen. Denna kan sägas innebära att tvångsmedel får utnyttjas endast för de i lagen angivna syftena och att de vid verkställigheten inte får syfta till annat än som beslutats i det särskilda fallet. – Det ligger i ändamålsprincipen att man vid misstanke om ett visst brott inte får tillgripa tvångsmedel på grund av ett allmänt antagande om att den misstänkte möjligen också kan ha gjort sig skyldig till annan brottslighet. Om det däremot t.ex. föreligger skälig misstanke att en stöld ingår som ett led i en större brottslig verksamhet förhåller det sig självfallet annorlunda.

Vad anmälaren R.K. uppgett i förhör om R.G:s tidigare besök i butiken ger enligt min mening inte tillräckligt stöd för att det skulle ha förelegat skälig misstanke om ytterligare brottslighet. Jag anser således att T.S. inte kan undgå kritik för sitt beslut om husrannsakan i R.G:s bostad.

Vad som har framkommit i övrigt motiverar inte någon ytterligare åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.